

Türkiye Müze ve Türbelerindeki Mumyaların Tarihi ve Bugünkü Durumları*

Zehra EFE**

ÖZET

Hemen her insanda az-çok ölüm korkusu vardır. Bu korkuya belirsizlik, bedeni kaybetme, acı duyma, yalnızlık, yakınlarını kaybetme korkuları yol açmaktadır. Ölüm korkusu ve ölümsüzlük arzusunun insanlar için değişmez psikolojik gerçek olduğu kabul edilmekle birlikte, her insanda meydana getirdiği davranış tarzı aynı değildir.

Ölüm ve sonrası ile ilgili farklı inançlar, cenaze merasimleri ve mezarların farklı şekillenmesi sonucunu doğurmuştur. Kültürün bu konudaki uygulamaları farklıdır. Bu uygulamaların en önemlisi, cesedin muhafazasını sağlayan mumyalamadır. Farklı çağlarda ve kültürlerde farklı dayanaklara göre yapılan işlemin temelinde ölüm karşısında duyulan üzüntü ve bu üzüntüyü biraz olsun azaltmak için cesedi bozulmaya karşı koruma, bir müddet daha sanki yaşıyormuş gibi avunma ihtiyacı vardır.

Buna göre mumyalama, cesedi bozulmaktan korumak için çeşitli işlemlerden geçirmek; bitkisel, kimyasal, aromatik ve dolgu maddeleri kullanarak cesede muamele yapmaktır.

Türkiye'deki müze ve türbelerde bugüne kadar ulaşılmış toplam 41 insan mumyası, 2 adet hayvan mumyası bulunmaktadır. Bunların bir kısmı bütünüyle korunmuş olarak saklanırken, büyük bölümü yıpranmıştır.

Anahtar sözcükler: *mumya, mumyalama, Türkiye müzeleri, Türkiye türbeleri*

The History and Present Status of Mummies in Turkish Museums and Shrines

ABSTRACT

Almost everyone suffers from fear of death. Worries about uncertainty, physical loss, feeling pain, loneliness and loss of loved ones give rise to this fear. Although fear of death and desire for immortality are accepted as a psychological reality for all humans, the behaviour arising from these feelings are not the same for everyone.

Different beliefs about death and after death have given rise to a variety of funerals and cemeteries. Each era and culture displays different practices in this field. One of the most important practices is that of mummification to preserve the body. This practice has different grounds in different eras and cultures, but it is mostly done to mitigate grief for the loss and to preserve the body for the purpose of gaining some consolation.

Mummification is a treatment process of the corpse with different kinds of herbs, chemicals and aromatic (for the purpose of a pleasant fragrance) and filling materials in order to protect it from odours and decay.

* Bu makale Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında tamamlana "Anadolu Türk Kültüründe Mumyalama" adlı doktora tezinin IV. Bölümünde (Günümüze Kadar Anadolu Mumyaları) yer alan Türkiye'deki Mumyalar başlıklı kısmın gözden geçirilmiş halidir.

** Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Atatürk Eğitim Araştırma Hastanesi, zebra.gencelefe@gmail.com

There are approximately 41 human and two animal mummies in Turkish museums and shrines. A few of these mummies have been well preserved but the majority have been damaged and have some missing organs.

Keyword: *mummy, mummification, Turkish Museums, Turkish Shrines*

Ölüm ve sonrası ile ilgili farklı inançlar, cenaze merasimleri ve mezarların farklı şekillenmesi sonucunu doğurmuştur. Her çağ ve her kültürün bu konudaki uygulamaları farklılık gösterir. Bu davranış şekillerinin en önemlilerinden biri de cesedin muhafazasını sağlayan mumyalamadır. Farklı çağlarda ve farklı kültürlerde farklı dayanaklara göre yapılan bu işlemin temelinde ölüm karşısında duyulan üzüntü ve bu üzüntüyü biraz da olsun azaltmak için cesedi bozulmaya karşı koruma ve bir müddet daha sanki yaşıyormuş gibi avunma ihtiyacı vardır.

Mumyalama cesedi kokmaktan ve çürümekten korumak için çeşitli işlemlerden geçirmek, bir takım bitkisel, kimyasal, aromatik (hoş koku vermesi amaçlı) ve dolgu maddeleri kullanarak muamele yapmaktır.¹

Anadolu, üç kıtanın birleştiği noktada bulunması, topraklarının ve ikliminin elverişli olması ve önemli ticaret yollarının içinden geçmesinden dolayı, çok hareketli bir tarihe sahip olmuştur. Batıdan Roma veya Bizans, doğudan İran, güneydoğudan Sami ırklar ve Araplar, kuzeydoğudan Moğollar ve Türklerin sürekli baskınlarına maruz kalmış, sık sikel değiştirerek, tarih içinde birçok ulusa ev sahipliği yapmıştır. Bölgenin bu coğrafi özelliği kültürel zenginlik olarak yüklü bir mirasa sahip olmasına sebep olmuştur. Bu anlamda her karış toprağında hazineler saklıdır demek abartılı bir ifade olmaz.

Mumyalamanın Anadolu'da, Türkler dönemi öncesinde de varolduğu bilinmektedir. Müzelerde bulunan ve Türk döneminden öncesine ait olan mumyalar ve mumyalamanın yapıldığına işaret eden arkeolojik buluntular bunu, en iyi şekilde ortaya koymaktadır. Mumyanın saklanması uygun inşa edilmiş mezarlar, mumyalanmış cesetlerin içine konduğu lahitler ve bugüne kadar varlığını koruyabilmiş mumyalar, Anadolu'da Türk Dönemi öncesinde mumyalama geleneğinin var olduğu bilgisini günümüze ulaştırmaktadır.

Türklerin Anadolu'yu fethinden önce burada hüküm süren diğer milletlerin ölümlerini mumyaladıkları bilinmektedir. Türkler İslâmiyet'i kabul ettikten sonra uzun dönem bu geleneği sürdürmüş ve Osmanlı Döneminin ilk yarısında da padişahlarının cesetlerini mumyalamak suretiyle bu geleneği devam ettirmişlerdir.² Bu bilgiden yola çıkarak aslında şu anda Türkiye müzelerinde yüzlerce mumya bulunması beklenmektedir. Ama ne yazık ki durum böyle değildir. Türkiye'deki günümüze kadar korunabilmiş mumyalar hem türbelerde hem de müzelerde bulunmakta idi. Mumyaların çoğu müzelere çok geç taşınmış, bu taşınmalar esnasında bile birçok kayıplar verilmiştir. Dönem dönem yaşanan sel baskınları ve depremlerde, mumyalar sokaklara dökülmüş ve korunamamışlardır. Büyük çoğunluğu da tespit edilir edilmez

¹ Tahir E. Patroğlu, Mumyalama Sanatı, *Konyalı Hekim Hacı Paşa(1335-1423)*, Kayseri, 1986, s. 28; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 18. Baskı, Ankara, 2001, s. 682.

D. Mehmet Doğan, *Büyük Türkçe Sözlük*, 2001, Ankara, s. 943; *Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedi*, c.IX, İstanbul, 1972, s. 59.

² Şehabettin Tekindağ, "Fatih'in Ölümü Meselesi", İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi, C. 16, S. 21, Mart 1996, s. 108.

defnedilmişlerdir. Çok az sayıda mumya, kısmi restorasyon ve konservasyon işlemlerine tabi tutularak korunabilmiştir.

Türkiye’de bulunan mumyaları fetihten öncesine ait olanlar, fetihten sonra Müslüman Türklerin Anadolu’da yapmış olduğu mumyalar ve dışarıdan gelmiş mumyalar olarak gruplandırmak mümkün olabilmektedir. Dışarıdan gelenler, başka yerlerde yapılmış olup, sonradan bir sebeple Türkiye’ye getirilerek Türk müzelerinde sergilenmekte olan mumyalardır.

1. Fenike Kökenli Mumya

1.1. İstanbul Arkeoloji Müzesinde Bulunan Mumya

İstanbul Arkeoloji Müzesi’ndeki mumyalardan biri Fenike kökenlidir. Sayda (Sidon) kazılarında çıkarılan ve Fenike Kralı Tabnit’e ait olan mumya, Mısır kökenli bir taş lahit içinde bulunmuştur. Şimdi ise teşhir için camekân içerisinde. Kralın lahiti ve mumyası, İstanbul Arkeoloji müzesinin Sidon Kral Nekropolü salonunda yer almaktadır. Müze kayıtlarına göre mumya İ.Ö. 500 yıllarına aittir. Bu tarih özellikle mumya için verilmiştir. Lahit daha eski tarihlidir.

Fenikelilerde mumyalama olup olmadığına dair bilgiye ulaşılamamıştır. Tabnit’in Mısır seferinde ölmesi belki de onun mumyalanmasına ve Mısır lahitinin içine konmasına yol açmış olabilir. Tabnit savaş için ordusuyla Mısır topraklarına gider. Savaş esnasında burada âniden ölür. Askerleri onu öldüğü yerde bırakmak istemez ve ülkeye götürmek isterler. Cesedi Mısır’da mumyalanır. Mumyalandıran ceset burada bulunan ve Peneftah (MÖ. 600-525) adlı bir generale ait olan lahitin içine konur. Kral Tabnit hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır. Fakat kendisinin Kral II. Eşmunnazar’ın babası olduğu bildirilmektedir.

Müzedede teşhir edilen siyah renkli lahdi, kefene sarılmış mumya şeklindedir. Başu iri, omuzlar içe gömülüdür. Çehrenin hatları Mısır tipindedir. Omuz ve göğsü geniş bir gerdanlıkla örtülüdür. Gövdenin alt tarafını örten ve ayaklarının başlangıcına kadar uzanan çerçeve ile sınırlı hiyeroglif yazısında, lahitin ilk sahibinin Mısırlı General Peneftah olduğu yazılıdır. Buradaki anlatımlara göre General Peneftah’ın Mısır’da XXVI. Sülale zamanında yaşamış olduğu görülmektedir. Daha altta ise sonradan eklenen, lahite zarar verenlere beddua eden ve içindeki mumyanın Tabnit’e ait olduğunu ifade eden, Fenike yazısı ile bir kitabe bulunmaktadır.³ Çok gösterişli ve tam bir sanat eseri olan lahit, Müzenin, Sidon Kral Nekropolü bölümünde, İskender Lahiti (Bkz. Resim 24) ve diğer Sidon krallarına ait lahitlerle beraber sergilenmektedir.

Tabnit’in lahitinin üzerinde bulunan yazılarda bir lanet metni bulunmaktadır. Bu lanet şu şekilde ifade edilmektedir: “Ey mezarımı bulan kişi, kim olursan ol huzurumu bozma. Ne gümüş, ne altın, ne definem var. Mezarımı açarsan nesilden nesepten mahrum kal ve ölümler arasında yatacak yer bulma.”⁴

Lübnan’da 1887-1888 yıllarında yapılan Sidon Kral Nekropolü kazılarında çıkarılan Büyük İskender ve Sidon krallarına ait lahitler ile Tabnit’e ait mumya, İstanbul’a getirildiğinde, bu hazine değerindeki buluntuları saklamak için bir müzeye ihtiyaç duyulmuş ve Türkiye’nin ilk müzesi olarak İstanbul Arkeoloji Müzesi kurulmuştur. Burada bulunan İskender lahti, tam manasıyla bir sanat harikasıdır.

³Meydan Larousse Ansiklopedisi, s. 824.

⁴Muzaffer Doğanbaş, Mumyalama Sanatı ve Anadolu Mumyaları, Amasya 2001, s. 76.

Lahtin kendisi ve kapağındaki savaş figürleri, çok açık ve uzun cümlelerle anlatılmış bir savaş tasviri gibidir. Bu tasvirde bulunan savaş âletlerinin içinde balta, topuz, kalkan ve kısa kılıca benzeyen kama göze çarpmaktadır. Tasvirde bulunan savaşçılar arasında aslan, at ve geyik de bulunmaktadır.

Camekân içinde ve ahşap bir panel üzerinde sergilenen Kral Tabnit mumyasının göğsü ve karnında kurumuş halde iç organları görülmektedir. Göbek bölgesinde göbek deliğini andıran şekilde dokular vardır. Bacak arasında cinsel organını andıran bir doku parçası mevcuttur. Kollarının her ikisinde de eksik parçalar vardır. Sağ kolunun dirsekten aşağısı kırıktır eli yoktur. Sol kol vücuttan ayrılmış ve parçalıdır. Bu kolun da eli yoktur. Bacaklarında da eksik kemikler vardır ve ayaklarının her ikisinin de topuklarından sonrası yoktur. Derisinin büyük oranda çürümüş olmasından dolayı kemikler açığa çıkmıştır. Bileklerden aşağıda ayaklar yoktur. Yan taraftan mumyaya bakıldığında, cesedin köprü kurmuş bir halde kuruduğu için bu şekilde kalmış olduğu görülmektedir.

Üst çenede yedi adet, alt çenede sekiz adet diş bulunmaktadır. Dört dişi de çıkmış halde bulunmaktadır. Kafa derisinin yaklaşık olarak üçte ikisi korunmuştur. Kafanın tam üstünde yaklaşık 8-9 cm. uzunluğunda düzgün kesilmiş bir kesi vardır. Burada kafatasında mumyanın bozulmuş olmasından kaynaklı olabileceği düşünülen delikler vardır. Kafanın tepesinde bir miktar saç mevcuttur. Saçlar, koyu kahverengi, sık ve keçemsi bir yapıdadır.

2. Mısır Kökenli Mumyalar

2.1. İstanbul Topkapı Sarayı Müzesindeki Mumya

Topkapı Sarayı Müzesinde yer alan mumya bir hayvan mumyasıdır. Bu hayvan Mısır'da kutsal olarak kabul edilen Nil Nehrinden çıkarılmış ve Nil Nehrinden çıkmış olmasından dolayı kendisi de kutsal kabul edilen bir timsah mumyasıdır.⁵ Bu mumyanın Osmanlı Sarayına gönderilen hediyeler arasında gelmiş olabileceği düşünülmektedir. Bu mumyanın en önemli özelliği, kuyruk tarafına eklenmiş olan insan iskeletidir. Bu timsahın, Nil Nehrinde yüzen bir prensesi yutmuş olabileceği düşünülmektedir. Burada hemen avlanan timsahın prensesle birlikte mumyalandığı hikâye edilmektedir. Mumya Müzedeki Hekimbaşı odasında saklanmaktadır. Mumyanın boyun kısmı ile gövdenin bir kısmı çürümüştür. Buralarda iskelet açığa çıkmıştır. Baş kısmı daha iyi durumdadır. Uzunluğu yaklaşık olarak 1.50 cm civarındadır.

2.2. İstanbul Arkeoloji Müzesindeki Mumya

İstanbul Arkeoloji Müzesi'ndeki mumyalardan bir tanesi Mısır kökenlidir. Mısır kökenli mumya ahşap lahit içinde bulunmaktadır. 10866 ve 10868 envanter numaralı ahşap lahit ve kapağı içerisinde bulunan erkek mumyası, camekan içinde sergilenmektedir (Bkz. Resim 25). Mumyanın iç organları lahitin hemen yanında

⁵ Timsah Eski Mısır mitolojisinde kutsal kabul edilirdi. Sular tanrısı Sobek timsah başlı olarak tasvir edilir ve bu tanrının kutsal hayvanının timsah olduğuna inanılırdı. Halk evcil timsahlara bakar, timsahların kulaklarına küpe ve ayaklarına bilezik takar, bu timsahlar öldüğünde ise bazılarını mumyalayarak özel tabutlara koyarlar ve kutsal yerlere gömerlerdi. Timsahların, ölen insanlardan günahkâr olanları öbür dünyada parçalayacaklarına inanılırdı. (Altan Armutak, Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi, I. Memeli Hayvanlar, *İstanbul Üniversitesi, Veterinerlik Fakültesi Dergisi*, C: 28, S: 2, 2002, s. s.4).

bulunan sekiz adet kanopik vazoda saklanmaktadır. Kafatası tamamen açıkta olan mumyanın ağzında dili bulunmaktadır.

Bu mumya 1894 tarihinde müzeye getirilmiş olup, XX. Ve XXI. Sülaleler (M.Ö. 1200-935) döneminden kaldığı ve Bak-n-mut adlı bir kişiye ait olduğu düşünülmektedir. Mumya keten sargılarla kat kat sarılmıştır. Tıpkı bir bebek gibi kundaklanmıştır. Sarma işleminde kullanılan ketenler büyük oranda bozulmuştur ve üst katmanları bu bozulmalardan dolayı açılmaya başlamıştır.

Bu mumyanın dizlerinde aşağıya doğru küçük bir ahşap lahit içinde bir hayvan mumyası bulunmaktadır. Bu hayvanın bir kedi olabileceği gibi, yırtıcı bir kuş olabileceği de düşünülebilir. Bu mumya da keten sargılarla sarılmıştır. Muhtemelen sağ ayağı gibi görünen bir ayağın bileği ve tırnakları gözlenebilmektedir. Bu mumya sahibinin vücuduna dikey olarak yatırılmıştır.

3. Bizans Dönemi Mumyaları

3.1. İstanbul Arkeoloji Müzesindeki Mumya

Müzenin Eski Eserler Bölümünde bulunan ve mumyaların sergilendiği kısımda içinde çocuk mumyası bulunan bir lahit yer almaktadır. Bu dış lahitin üst kısmında mumyanın sahibini sembolize ettiği düşünülen bir maske bulunmaktadır. Maskede saçlar kulak arkasından aşağı inmektedir. Yüz kahverengi tonda işlenmiş, çene ise sakallı olarak verilmiştir.

Müze kayıtlarına göre bu lahitin içinde bulunan mumya, bir Anadolu mumyasıdır ve bu Bizans Dönemine ait bir çocuk mumyası olduğu tahmin edilmektedir.

3.2. Kayseri Müzesindeki Mumyalar

Kayseri Müzesinde iki adet çocuk mumyası var olup, bunlar aynı camekân içinde bulunmaktadır. Bu mumyalar Kayseri merkez ilçeye bağlı Boğazköprü mevkiinde 1927 yılında yapılan Kayseri-Ankara kara yolu çalışmaları sırasında bulunmuş ve Kayseri Lisesine getirilmiştir. Uzun yıllar lisede saklanan mumyalar, 1982 yılında Kayseri müzesine konmuştur.

Kız çocuğu mumyası oldukça sağlam görünmektedir ve 94 cm uzunluğundadır (Bkz. Resim 26). Baş kısmı iyi korunmuş olmakla beraber alınının sağ tarafındaki derisi biraz çürümüştür. Başın birçok yerinde delinmeler olup, genel bir bozulmayı yansıtmamaktadır. Mumyanın ağzı ve gözleri açık bir haldedir. Dişleri tamdır. Ölüm anında dilini ısırması ve dili dişlerinin arasında hâlâ durmaktadır. Yüzü genel bir acı çekmiş olmanın ve üzüntünün ifadesini yansıtmaktadır. Boyun derisi gördüğü basınç nedeniyle büzülmuş haldedir. Çocuğun zincir veya sert bir organla boğulmuş anlaşılmaktadır. Kollar dirsekten bükülerek sağ kol sol kolun üstüne gelecek şekilde birbirine kavuşturulmuş olup, sol kol göbek çukurunun üzerine dayanmıştır. Bu bir Hıristiyan geleneğidir.

Her iki elin parmakları ve tırnakları tamdır. Karın kısmı içeri doğru çökmüştür ve karnın altında derinin bazı yerleri birbirinden koparılmış gibidir. Bacaklar birbirine paralel olarak uzatılmıştır. Sağ bacağın dizden aşağısında belirgin bir morarma izi görülmektedir. Sağ ayağın bilek kısmında da morluk vardır. Her iki ayak gerili vaziyettedir. Özellikle sağ ayakta bu durum daha belirgindir. Büyük ihtimalle ölüm

anında direnmiş ve kendini kasmıştır. Sağ ayak sol ayağın üstüne gelecek şekilde pozisyon almış, böylece ölüme karşı direnirken ayaklarından destek almaya çalışmıştır.

Kız çocuğu mumyasıyla aynı teşhir camekânında yer alan erkek çocuğu mumyası, 64 cm uzunluğundadır ve diğerine göre yaşça daha küçüktür (Bkz. Resim 27). Kız çocuğu mumyasından farklı olarak oldukça esmer bir ten rengine sahiptir. Çocuğun kafatasının arkasındaki dokular yok olmuş ve burası kısım açık kalmıştır. Yine kafatasının üst kısmı ile alın kısmının derisi çürüyerek dökülmüştür. Yüzü kuru olmasına rağmen gözleri oldukça belirgin bir halde kalmıştır. Çene aşağı doğru düşmüştür. Dişleri yoktur. Kalbinin üzeri bir çocuk yumruğunun sığabileceği kadar deliktir. Bu çocuğun kolları da diğer mumyada olduğu gibi dirsekten bükülerek birbirine kavuşturulmaya çalışılmış ve Hıristiyanî gelenek uygulanmıştır. Parmaklar ve tırnaklar sağlamdır. Karnı içine çökmüş, bacakları çaprazlamasına sol ayak sağ ayağın üstüne gelecek şekilde konmuştur.

3.3. Aksaray Müzesindeki Mumyalar

1994 yılında Çanlı Kilisede yapılan kaçak kazılarda iki adet çocuk mumyası çıkarılmış ve Aksaray Müze Müdürlüğüne teslim edilmiştir.⁶ Burada başka mumyalar bulunabileceği düşünülerek kazı yapılmış ve nitekim yeni mumyalara ulaşılmıştır. Bazı mumyaların üzerinde bulunan elbiseler hâlâ sağlamdır. Toprak rengine yakın olan kıyafetlerin göğüs kısımlarında Anadolu kilimlerini andıran motifler vardır. Sağlam olarak ele geçmiş bir mumyanın baş kısmında kırmızı renk iplikle işlenmiş bir haç motifi bulunmaktadır. Bu haç motifinin her köşesinde de birer haç motifi daha vardır. Yapılan kurtarma kazısında toplam on altı adet mezar ortaya çıkarılmış olup, ölülerin sırt üstü yatırılmış oldukları görülmüştür.⁷

Ana kaya üzerine düzgün kesme taş malzeme ile yapılmış olan Çanlı Kilise X. ve XI. yüzyıla tarihlenen bir eser olduğu için, mumyalarda en erken bu yüzyıllara ait olmalıdır.⁸

Çanlı Kiliseden çıkarılan mumyalar dışında Aksaray Müzesinde dört tane daha mumya vardır. Bunlardan üç tanesi insan mumyası, bir tanesi kedi mumyasıdır. İnsan mumyalarından bir tanesi (envanter no: A.43.1.74) bir çocuğa ait olup, biraz kararmıştır, kolları ve başı yoktur. Sadece gövdenin bir bölümü ile bacak ve ayakları vardır. Özellikle ayak parmakları ve tırnakları gayet belirgindir. Bu günkü hali 52 cm olan bu mumya parçası Belisırma Köyünde bulunmuş ve 16.12.1974 yılında müzeye getirilmiştir. Aynı yerde bulunan ve aynı tarihte müzeye teslim edilen bir başka mumya (envanter no: A.43.2.74) daha vardır ki bunun boynundan yukarısı eksiktir. Bu kadın mumyasının omuzdan dirseğe kadar olan kısımda deri çürümüş ve sadece kemik kalmıştır. Bu kısımdan aşağısı ise tamamen bozulmuş ve sadece kemik kısmı kalmıştır. Bacakların dizden aşağısı yoktur. Sol bacağın tamamen, sağ bacağın ise kısmen etleri dökülmüştür. Bu mumya 118 cm. uzunluğundadır.

Bu müzede bulunan ve bir kediye ait olan mumya (envanter no: A.6.1.96), 46 cm uzunluğunda olup, 1996 yılında müzeye verilmiştir. Tüyleri dökülmüş olan bu

⁶Doğanbaş, a.g.e., s. 78.

⁷Mustafa Akkaya, Niğde Müzesindeki Ünik Eserler, *Antika*, C. III, S. XXXIII, İstanbul 1988, s. 120.

⁸Doğanbaş, a.g.e., s. 79.

mumyanın, baş kısmı, ağız ve dişleri iyi korunmuştur. Aksaray Keçili Kilise’de bulunmuş olan bu kedi mumyası, XIV. ve XV. yüzyıla tarihlenmektedir.

Küçük bir erkek çocuğuna ait olan ve 1996 yılında müzeye gelen 43 cm. uzunluğundaki mumya (envanter no: A.7.1.96), Aksaray civarında bulunmuştur. Gövdesine göre başı büyüktür. Sol göz kapağındaki kirpikler hâlâ durmaktadır. Ayrıca bu göz kapağı diğerine kıyasla daha açıktır. Ağız kısmen açıktır ve yüzde belli belirsiz gülümseme vardır. Sağ el sol kol bileği üzerine bağlanmış halde durmaktadır. Nemden dolayı yüz ve boyun kısmında bozulmalar meydana gelmiştir. Ayaklar sola yönelik bir halde geri doğru çekilmiştir. Cinsel organı belirgindir. Bacakları bileklerine kadar korunmuş olup, ayakları yoktur. Mumyanın çeşitli yerlerinde kirli beyaz renkte kumaş kalıntıları görülmektedir.

3.4.Niğde Müzesindeki Mumya

Niğde Müzesinde beş adet mumya bulunmaktadır. Bunlardan biri MS X. Yüzyıla aittir. Niğde Müzesi envanterine mumyalardan en eskisi olan bu mumya, rahibe mumyası diye bilinmektedir. Bu mumya Aksaray iline bağlı İhlara vâdisindeki Yılanlı Kilisesinde bulunmuştur.⁹ Yılanlı Kilise X-XI. yüzyıl Bizans eseridir. 1.62 cm uzunluğunda olan mumyanın üzerinde el dikişli bir elbise ve başında türban bulunmaktadır. Sarı saçları, kaşları ve kirpikleri hâlâ ilk günkü canlılığını korumaktadır. Sağ kolu göğsünün üzerine, sol kol göğüs altına doğru uzatılmış olup, sağ elinde ipek bir mendil bulunmaktadır. Müze Müdürlüğü kayıtlarına göre, rahibe öldüğü zaman beyni sol gözünden bir mille çıkartılmış, iç organları çürümenin önüne geçmek için boşaltılmıştır. Diğer dört mumya da MS. X. yüzyıla ait olan çocuk mumyalarıdır. Bu mumyalar Aksaray Çanlı Kilise kaçak kazısı sırasında bulunmuştur.¹⁰

3.5.Karaman Müzesindeki Mumya

Burada bulunan mumya yetişkin bir kadına ait olup, alçak kaideli dikdörtgen bir camekân içinde teşhir edilmektedir. 1.40 cm uzunluğundaki mumya, 1982 yılında bir vatandaş tarafından Manazan Mağaralarında bulunarak müze müdürlüğüne getirilmiştir. Genç bir kadına ait olduğu sanılan mumya, oldukça yıpranmış bir durumdadır. Kafatası dağılmıştır, ama saçları hala durmaktadır. Kolları bulunmayan mumyanın üzerinde keten bir elbise bulunmakta, bu nedenle mumyanın sadece dizden aşağısı görülmektedir. Sol bacağı sağa doğru kıvrılmış olup, sağ ayak düz bir şekilde uzatılmıştır. Vücudun tamamında meydana gelen çürümelere dolaylı olarak, derisi yer yer dökülmüştür. Manazan Mağaraları, Taşkale ile Yeşildere Beldeleri arasında kalan vadi içinde, yüksek bir yamaçta yer alan ve büyük bir kaya kütesine oyulmuş bulunan mağara katlarıdır.

Karaman Müzesinde yer alan mumya, mağaranın Ölüler Meydanı olarak bilinen beşinci katında bulunmuştur. Karaman Müze Müdürlüğü tarafından Manazan Mağarasında 1991 Eylül ayında yapılan çalışmalarda sağlam bir halde bir bebek ve bir çocuk eli ile 10–12 yaşlarında bir çocuğun sol bacağı çıkarılmıştır.

⁹Doğanbaş, a.g.e., s. 81.

¹⁰ Akkaya, a.g.m., s. 120.Doğanbaş, a.g.e., s. 86.

Karaman Müzesindeki bu mumya ile Manazan Mağaralarında bulunan diğer cesetlerin günümüze dek korunarak gelmiş olmaları, buldukları yerdeki tüf kayanın nem emici özelliğinden çürümenin gecikmiş olmasına bağlanmaktadır.¹¹

Manazan mağaraları, İbrala Vâdisinin kuzey yamacındaki doğal kayalara oyulmuş ve dünyada insan eliyle oluşturulmuş mağaraların en büyüklerindedir. Üç katlı mağara sistemiyle oluşturulmuştur. İçerisinde galeriler ve yüzlerce oda bulunmaktadır. Mağaranın ön cephesinde bulunan şapel, Erken Hıristiyanlık ve Bizans Döneminde buranın inşa edilmiş olduğunu göstermektedir.¹²

4. Anadolu Selçuklu Dönemi Mumyaları

4.1. Kemah-Melik Mengücek Gazi Türbesindeki Mumyalar

Kemah'taki Melik Mengücek Gazi Türbesinde bulunan mumya, Sultan Alparslan ile birlikte Malazgirt Savaşına katılmış ve sonradan beyliğini ilan ederek Kemah'ı beyliğin başkenti yapan, Melik Mengücek Gazi'ye aittir. Mengücek Gazi'nin ölüm tarihi kesin olarak bilinmemekle beraber, ondan sonra yerine geçen oğlu Emir İshak'ın tahta çıkış yılının 1118 yılı olması, Melik Gazi'nin 1118 yılında ölmüş olabileceği ihtimalini güçlendirmektedir. Sultan Melik Mezarlığı içerisinde yer alan türbenin cenazelik katında Mengücek Gazi'nin mumyası bulunmaktadır.¹³

Mengücek Gazi'nin mumyası ahşap çerçevesiyle, içerisine camdan yapılmış dikdörtgen bir tabutun içinde beyaz bir kefene sarılı olarak yer almaktadır. Anadolu'daki ilk Türk mumyalarından biri olan bu mumya, oldukça bozulmuş bir haldedir. Kafatası ve göğsün sağ yanında bozulma daha çoktur. Bununla birlikte ayak parmakları âdeta canlı gibi durmaktadır.

4.2. Harput-Arap Baba Türbesindeki Mumya

Arap Baba Türbesi Elazığ'ın Harput beldesinde yer almaktadır. Türbe iki katlı olup, alt kat cenazelik katıdır. Türbenin bitişiğinde Alaca Mescit vardır. Bu mescidin girişindeki kitabeğe göre eser 678/1280 tarihinde III. Gıyâseddin Keyhüsrev zamanında Yusuf bin Arabşah tarafından yaptırılmıştır.

Burada bulunan Arap Baba mumyası dikdörtgen bir camekân içerisinde yer almaktadır ve camekânın üstü yeşil bir örtüyle kapatılmıştır. Mumyanın özgün sandukası kaybolmuştur. Kaybolan sanduka üzerinde Arap Baba hakkında bilgiler bulunmaktadır. Mumyanın boyun kısmında bozulmalar oluşmuş ve baş bedenden ayrılmıştır. Ceset camekân içinde sırt üstü durmaktadır.

4.3. Çankırı Taş Mescitteki Mumyalar

Anadolu Selçukluları zamanında I. Alâeddin Keykubâd'ın hükümdarlığı devrinde, Selçuklu emirlerinden Atabey Cemâleddin Ferruh tarafından H. 633/ M. 1235 tarihinde yaptırılmış Çankırı'daki hastane, belki de bu şehirde inşa edilmiş ilk ve en mühim sağlık tesisidir. Cemâleddin Ferruh, hastanenin yanına o dönemin âdeti gereği bugün "Taş Mescit" olarak bilinen ve hâlen ayakta bulunan bir Dârülhadis, onun da alt

¹¹ Doğanbaş, a.g.e., s. 83-84.

¹² Tahsin Tapur, Atatürk'ün Ecdat Yurdu Taşkale Yerleşmesinin Coğrafyası, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 26, Yıl. 2009, s. 288.

¹³ Hakkı Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Ankara, 1996, s. 48.

katına kendisinin yattığı söylenen bir türbe inşa ettirmiştir. Bu türbede bugün mumyalandığı için çürümediğine inanılan, yetişkin ve çocuklara ait altı adet ceset bulunmaktadır. Fakat cesetler çürümüş ve sadece iskeletler kalmıştır. Cemâleddin Ferruh'un adı vakıf kayıtlarında Şeyh Cemâleddin olarak geçmektedir. Halk zamanla ona tıpkı Kara Tegin'de olduğu gibi, ilim ve din adamlığı payesini atfetmiştir.¹⁴

5. Beylikler Dönemi Mumyaları

5.1. Melik Gazi Türbesindeki Mumyalar

Melik Gazi türbesi, Kayseri'nin Pınarbaşı ilçesi Pazarören beldesine bağlı Melik Gazi (Türbe) köyünde bulunmaktadır. Bu türbe XII. yüzyılda yapılmış bir Danişmendli eseridir¹⁵ ve mezar odasına sahip bir türbedir.¹⁶ Bir sanduka içersinde yer alan Melik Gazi'nin cesedi beyaz bir kefen içersine konarak üzeri örtülmüştür. Daha öncesinde çıkan bir yangında cesedin baş kısmında yanmalar olmuş ve kararmıştır. Bir müddet toprakta kalmasına bağlı bozulmalar da vardır. Melik Gazi'nin mumyası sırt üstü yatırılmış, sağ kolu aşağı doğru uzatılmış ve sol eli bacakları yönüne doğru sarkmıştır.¹⁷

Melik Gazi'nin sandukasının hemen yanında yer alan ve daha küçük ölçülerde yapılmış olan bir sanduka daha vardır. Bu sandukada bulunan cesedin Melik Gazi'nin aile bireylerinden biridir. Sağ yanı üzerine yatırılarak beyaz bir kefen içersine konmuş olan mumyanın vücudunda toprak birikintileri vardır.¹⁸

Türbe mahzeninde bu iki sandukadan başka üçüncü bir küçük sanduka daha vardır. Bunun içersinde Halil Ethem'in "Herkil Zahid" kafası diye bahsettiği bir kesik baş mumyası bulunmaktadır.¹⁹ Sanduka içersine doldurulmuş pamuk parçaları üzerine konmuş olan kesik başın yüz kısmı çürümüş olup, alt çene kısmı da yoktur. Başın diğer kısımlarındaki deri kısmen korunmuştur.²⁰

5.2. Amasya Müzesindeki Mumyalar

Amasya, Selçuklular ve Osmanlılar Döneminde yapılmış âbideleriyle ön plana çıkmış ve Selçuklulardan itibaren uzun yıllar önemini korumuştur. XI. asrın başlarında Danişmendlilerin hâkimiyetine girmiştir.

Amasya müzesinde bulunan mumyalarla ilgili farklı bilgiler bulunmakla birlikte, güncel olan burada sekiz tane mumya bulunduğu. Bunlar XIV. yüzyılda egemenliklerini sürdüren İlhanlılar Dönemi'nde, Moğollar tarafından zehirlenerek ya da boğularak öldürüldükleri zannedilen Amasya Valisi ya da Anadolu Nâzırı olarak görev yaptığı bilinen Şehzade Cumudâr, ailesi, eşi, çocukları, Amasya Emiri İşbuğa Noyin, Amasya'da hükmetmiş Pervane Bey'e ait mumyalardır. Mısır'dakilerin aksine iç

¹⁴Cevdet Yakupoğlu, *Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-ekonomik Tarihi (Kastamonu-Sinop-Çankırı-bolu XIII. ve XV. Yüzyıllar)*, Ankara, 2009, s. 593.

¹⁵ Osman Turan, *Selçuklu Devri Vakfiyeleri I/ Şemseddin Altun Aba Vakfiyesi ve Hayatı*, *Belleten* c. XI, Sayı: 42, s. 208.

¹⁶ Doğan Kuban, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, YKY, İstanbul, 2002, s.220.

¹⁷ Önkal, *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, s. 231.

Doğanbaş, a.g.e., s. 100.

¹⁸ Doğanbaş, a.g.e., s. 101.

¹⁹ Halil Ethem, *Anadolu'da İslami Kitabeler, Tarihi Osmanî Encümeni Mecmuası*, S. 32, 1911, s. 449-467

²⁰ Alim Karamürsel, *Eski Türklerde Defin Törenleriyle İlgili Usul ve Adetler*, *Tarih ve Toplum Dergisi*, C:13, S: 22, 1990, s. 24.

Doğanbaş, a.g.e., s. 102.

organları çıkartılmadan mumyalanan ilk Türk ve Müslüman mumyalar olma özelliğine sahiptirler.²¹

Bu mumyalar, mumyalama tekniği açısından dünyadaki diğer örneklerinden farklı olarak, bedenın iç organları çıkarılmadan kurutma ve tahnit işlemlerinin birlikte yapılmış olmasıdır.²²

Müze Müdürlüğü Etnoğrafik Eser Defterindeki mevcut bilgilerde; F.29.9.1 no'lu mumya İşbuğa Nuyin'e, F.29.9.2 no'lu mumya Hülâgu'nun torunu Yeşmut'un oğlu, Anadolu Nâzırı Şehzade Cumudâr Bey'e,²³ F.29.9.3 no'lu mumya İlhanlıların Anadolu'daki egemenlikleri sırasında Amasya Emirlığı yapmış olan İzzettin Pervane Bey'e, F.29.9.4 no'lu mumya Pervane Bey'in câriyelerinden birine, F.29.9.5 no'lu mumya Pervane Bey'in kızına ve son olarak F.29.9.16 no'lu mumya da Pervane Bey'in oğluna ait olduğu yazılıdır. Bu mumyalardan Cumudar Bey ve İşbuğa Nuyin'e ait olan mumyalar, Burmalı Minare Camiine bitişik olarak yapılmış olan ve Şehitler Türbesi diye bilinen türbeden, diğerleri ise özgün hali kilise olan Fethiye Camiinden getirilmişlerdir.²⁴ Halk arasında bunlar "Şehitler" olarak bilinmektedir.²⁵

İzzettin Mehmet Pervane Bey, cariyesi, biri kız diğeri erkek iki çocuğunun İlhanlı hanı Abaka Han tarafından 1297 yılında katledildiği ve cesetlerinin kendilerini çok seven Amasya halkı tarafından mumyalandığı bilinmektedir ²⁶ (Bkz. Resim 28 ve 29).

Günümüzde Amasya Müzesinde teşhir edilmekte olan bu mumyalar, 1928 yılında buldukları türbelerden çıkarılarak o zaman ki müze memurluğuna nakledilmişlerdir. Mumyalar müze memurluğu hizmet binası olarak kullanılan Yeşilırmak kenarındaki II. Bayezid Medresesinin dersane eyvanı içerisinde teşhir edilirken, Yeşilırmak'ın 1952 yılında taşması sonucu sular altında kalarak zarar görmüşlerdir.²⁷

Şu anda adı geçen mumyalar, Müze Müdürlüğü taş eserler bahçesi içerisinde yer alan Sultan Mesud türbesinde teşhir edilmektedir.

İşbuğa Nuyin'e ait olduğu bilinen mumyanın envanter defterindeki kaydına göre, İşbuğa Nuyin'in, 1320 yılında ölmüş olduğu belirtilmektedir. İşbuğa yirmi yıldan fazla Anadolu nâzırlığı yapmış ve 1316'dan itibaren bağımsız olarak Anadolu hâkimi olmuştur (Bkz. Resim 30).

İşbuğa Nuyin mumyasının boyu yaklaşık olarak 1.83 cm'dir. Baş kısmı bedeninden kopmuştur. 1952 yılında meydana gelen taşkında, camekânın üst katında olmasından dolayı diğerlerine göre daha az zarar görmüştür. Sırt üstü yatık bir durumda teşhir edilen mumyanın karın kısmı çökmüş, sağ kaburga kemiklerinden altı tanesi görünür hale gelmiştir. Sol kolu kesiktir, sağ elin parmakları ise eksiktir. Baldır ve bacak derilerinde çürümelerden dolayı eksikler meydana gelmiş ve buradaki

²¹Mehmet Tektaş, *Amasya Müzesi*, İstanbul, 1982, s. 16.

²² Amasya Valiliği, *Tacın Gizemli Şehri Amasya*, Editör: Erhan Özdemir, Ankara, 2002, s. 43.

²³ Ahmet Demiray, *Resimli Amasya (tarih, coğrafya, salname-kılavuz ve kazılar)*, 1954, Ankara, s.55.

²⁴Doğanbaş, a.g.e., s. 58.

²⁵ Demiray,a.g.e., s.55.

²⁶ Kemal Önder, Anadolu Mumyaları, *Tercüman Gazetesi*, 29.12.1983.

²⁷ Önder, a.g.m., 28.12.1983, s. 6.

Doğanbaş, a.g.e., s. 64.

kemikler görünmektedir. Karın kısmında ve karnın alt kısmında da çürümeler vardır. Ayak tırnaklarından bir kısmı hâlâ iyi görünmektedir.

Mumyanın yüz kısmı kısmen belirgin durumdadır. Sol gözde bozulma başlamıştır. Sağ göz sağlamdır ve gözbebeği belirgindir. Üst çene dişlerinden dört tanesi dökülmüş, yüz kısmı dışında kafa derisi çürümüş ve kafatası büyük çoğunlukla meydana çıkmıştır. Sol şakak kısmında delici bir aletle oluşmuş bir delik mevcuttur.²⁸

Cumudâr Bey'e ait olan mumya, Cumudâr Türbesinden getirilmiştir. Boyu yaklaşık 1.73 cm uzunluğundadır. Müzedeki en sağlam mumyalardan biridir. Sol kolu eksiktir. Cumudâr Bey, İlhanlı hükümdarı Mahmut Gâzân Han döneminde Anadolu nâzırlığı görevine getirilmiş ve Amasya'da yaşarken 1297 yılında acıklı bir şekilde ölmüştür.²⁹ Mumyanın baş kısmı gövdeyle bir bütün halinde olup, göz çukurlarında kısmen çürümeler vardır. Ağız açık, dudaklar gergin ve çene düşmüş haldedir. Çenenin düşmüş olması, Cumudâr Bey'in asılarak ve ya boğularak öldürüldüğü fikrini akla getirmektedir. Mumyanın sol göğüs kısmının üzerinde delik vardır. Karnın çeşitli yerlerinde delinmeler mevcuttur. Karın içe çöktür ve kısmen çürümüştür. Sağ kol dirsek kısmından kopmuş olup, aşağısı sağlamdır. Sağ ve sol ayak ve bacaklar yer yer çürümüş olup, tırnaklar sağlamdır. Cinsel organının sünnetli olduğu görülmektedir.³⁰

Amasya Valisi İzzeddin Mehmet Pervane Bey'e ait olan mumya, oldukça bozulmuş bir halde olup şimdiki hâliyle 1.63 cm'dir. Müze müdürlüğü kayıtlarına göre, Amasya'da görev yapan iki tane İzzettin Mehmet Pervane Bey vardır. Biri Anadolu Selçuklu Devletinin hükümdar nâibi olan Muînüddin Süleyman Pervane Bey'in (Ö. 1277) kardeşi Kutbettin Osman Bey'in oğlu olup, 691/1292 yılından önce Amasya valiliği yapmıştır. Diğeri ise, Muînüddin Süleyman Pervane Bey'in oğlu olan ve 695/1296 yılında İlhanlı hükümdarı Gâzân Han tarafından Amasya valiliğine getirilen kişidir. Bu sebeple burada mumyanın hangisine ait olduğu tam olarak bilinmemektedir. Fakat şu tarihî bilgi mumyanın kimliği hakkında bilgi içermektedir: Muînüddin Süleyman Pervane Bey, IV. Kılıç Arslan ve III. Gıyâseddin Keyhüsrev adına devlet işlerini yürütmeye devam ederken, putperest Moğollardan kurtulma çarelerini arayan Türkler, Mısır Sultanı Baybars'ı Anadolu'ya davet etmişlerdir. 1276 yılında Kayseri'ye gelen Baybars, Moğolları sindirmiş fakat onun dönüşü üzerine Anadolu'ya giren Abaka Han, pek çok Türk'ü kılıçtan geçirtiyor ve Muînüddin Süleyman Pervane Bey'i de idam ettirmiştir. Babasının adına ve nâib sıfatıyla Sinop'ta görev yapan Mehmet Pervane Bey, bağımsızlığını ilan etti. Daha sonra Moğollarla anlaşarak Amasya'ya vâli olmuştur. Ne var ki, Moğollar, kendilerine karşı komplo hazırlığı içinde olduğu iddiasıyla Mehmet Pervane Bey'i yakalatıp idam etmişlerdir. Pervane Bey'in cariyesi ve çocukları da katliamdan kurtulamamışlardır. Bu bilgiden yola çıkılarak, mumyası bulunan kişinin Muînüddin Süleyman Pervane Bey'in oğlu olan Mehmet Pervane Bey olduğu düşünülmektedir.³¹

Pervane Bey'in cariyesine ait olan mumya, 1.55 cm uzunluğundadır. Yeşilirmak taşkınında bu mumya da zarar görmüş ve vücudunda çürümeler meydana gelmiştir.

²⁸ Doğanbaş, a.g.e., s. 65-66.

²⁹ H. Hüsamettin Yaşar, *Amasya Tarihi*, C II, İstanbul, 1914, s. 437

³⁰ Doğanbaş, a.g.e., s. 69.

³¹ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyat, İstanbul 1971, s. 553.

Kemal Önder, *Anadolu Mumyaları*, *Tercüman Gazetesi*, 28.12.1983, s. 6.

Doğanbaş, a.g.e., s. 70.

1952 yılında çekilen fotoğraflarda baş kısmı gövdeyle birleşik ve sağlam iken, bu gün baş kopuktur. Derisi oldukça bozulmuş ve yer yer dökülmüştür. Bu mumya hafifçe sağ yanına meyilli bir halde kendisini geriye doğru kasmış bir durumdadır. Karın kısmı içeri doğru çökük bir hal almış, göğüslerin ise içleri boşaltılmış ve delinmiştir. Kolların dirsekten aşağısı kopuk ve eksiktir.

İzzettin Mehmet Pervane Bey'in kızına ait olduğu kayıtlı olan mumya parçasının 65 cm uzunluğundaki kısmı günümüze ulaşabilmiştir. Göğüsten yukarısı eksiktir. Bu mumya daha önceleri küçük yaşlardaki bir erkek çocuğun belden yukarı kısmıyla yapışık bir haldeyken, sonradan birbirinden ayrılmıştır. Bu erkek çocuğu 45 cm uzunluğundadır. Kasıklardan aşağısı ile sol kolu eksik olan bu mumya diğerlerinden farklı olarak, baş ve gövde derisi doğal hale en yakın olanıdır. Çocuğun ağız kısmen açık kalmış ve sol kulak sağlam olarak korunmuştur. Gözlerin içerisi çürümeden dolayı boşalmış fakat buna rağmen ölüm anında gözlerinin açık olduğu ve ölüm katılığı başlayana dek böyle kaldığı bellidir. Çocuğun karın kısmı diğerlerinin aksine içeri doğru çökük olmayıp, şişkin bir haldedir. Göbek çukuru ve cinsel organı bellidir. Ayrıca bu iki çocuk mumyasından başka göğüs ve karın kısmından ibaret üçüncü bir çocuk mumyası daha vardır. Kalan parçalardan bu çocuğun cinsiyeti anlaşılamamaktadır.

İzzettin Mehmet Pervane Bey'in oğluna ait olduğu kayıtlı olan bir diğer mumya 81 cm uzunluğundadır. Bu çocuk mumyasının sol kolu dışında vücudunun diğer kısımları yerli yerindedir. Baş ve boyun kısmında çürüme başlamış, kafatasının boyuna yakın kısmında kırılma ve eksilme meydana gelerek bu kısmın içi boşalmıştır. Çocuğun ağız açık kalmıştır. Alt çene dişleri kısmen mevcut olmakta, üst çenede ise tek diş bulunmaktadır. Karın kısmı içe doğru çöküktür ve vücudun tamamında kararma meydana gelmiştir. Yer yer derinin doğal rengi görülebilmektedir. Sağ ayak başparmağı eksiktir. Her iki ayaktaki diğer parmaklar tamdır. Sağ ayak geriye doğru biraz çekilmiş, sol ayak ise, sağa doğru kasılmış vaziyettedir. Bu durumu çocuğun asılarak veya boğularak öldürülmüş olduğunu düşündürmektedir.³²

5.3.Kastamonu– Âşıklı Sultan Türbesindeki Mumyalar

Âşıklı Sultan türbesi Candaroğulları döneminde yapılmış olup XIV. yüzyıla tarihlenmektedir.³³ İki katlı olarak yapılan türbenin alt katı cenazelik (mumyalık) olarak düzenlenmiştir. Türbenin cenazelik kısmı içinde 10 cm'lik beton kâideler üzerinde, üzerlerine yeşil örtüler serilmiş, yan yana beş tane ahşap tabut bulunmaktadır. Ortada

³² Doğanbaş, a.g.e., s. 73.

³³ Candaroğulları Beyliği, Anadolu Selçuklu Devletinin yıkılışından sonra Kastamonu, Sinop ve çevresinde kurulmuş olan bir Türk Beyliğidir. 1292-1461 yılları arasında varlık göstermiştir. Denizci özellikleriyle tanınmışlardır. Bilim ve kültür bakımından da önemli faaliyetlerde bulunmuşlar ve Kastamonu bu dönemde Anadolu'nun en canlı bilim ve kültür merkezlerinden biri haline gelmiştir. Bu dönemde yazılan ve tercüme edilen eserler, Türk dili ve kültürünün Anadolu'da yerleşmesinde ve gelişmesinde büyük hizmetlerde bulunmuştur. Bu eserler arasında Kur'an meâli, fıkıh ve mesnevi türünden birçok dini ve edebi çalışmalar vardır. Candaroğlu beylerinden, büyük imar faaliyetleriyle tanınan İsmail Bey, hukuk biliminde de önemli bir şahsiyet idi. Kendisinin bu alanda yazılmış "Hulviyyât-ı Şâhi" adında Türkçe bir eseri bulunmaktadır. Beylik, Fatih Sultan Mehmet Döneminde Osmanlı Devletine katılmıştır. (Salim Koca, Diyar-ı Rûm'un (Roma Ülkesi Anadolu) Türkiye Haline Gelmesinde Türk Kültürünün Rolü, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 23, Bahar 2008, s. 45.)

olan tabutun ayakları görünmektedir. Bu tabutun Âşıklı Sultan'a ait olduğu söylenmektedir. Tabutlar açılmadığı için herhangi bir bilgi yoktur.³⁴

Âşıklı Sultan halk arasında “Yanık Evliya” adıyla da bilinmektedir. Honsalar Mahallesi'nde bulunan bu türbede defnedilmiş olanların, Kastamonu'nun 1116'da Bizans'tan alınması esnasında şehit düşerek buraya defnedilen kişiler olduğu kabul edilmektedir.³⁵

5.4.Kastamonu– Âdil Bey Türbesindeki Mumyalar

Kastamonu merkez ilçeye bağlı Terzi köyde Candaroğulları Beyliği'nin dördüncü hükümdarı Âdil Bey'e ait olduğu sanılan bir türbe bulunmaktadır. Adil Bey 1345-1361 yılları arasında hükümdarlık yapmıştır.³⁶

Burada altı adet tabut bulunmakta ve bu tabutlarda bozulmuş mumyalar bulunmaktadır. Buradaki mumyaların çoğu kemik ve deriden ibarettir. Bu mumyaların kime ait olduğu, Âdil Bey'in mumyasının hangisi olduğu bilinmemektedir. Ancak bunların bir arada olması, bunların Âdil Bey'in aile bireylerine ait olduğunu düşündürmektedir.

KAYNAKÇA

- AKKAYA, Mustafa. “Niğde Müzesindeki Ünik Eserler”, *Antika*, C. III, S. XXXIII, İstanbul, 1988.
- AMASYA VALİLİĞİ. *Tacın Gizemli Şehri Amasya*, Editör: Erhan Özdemir, Ankara, 2002.
- ARMUTAK, Altan. *Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi, I. Memeli Hayvanlar*, İstanbul Üniversitesi, Veterinerlik Fakültesi Dergisi, 2002, 28(2).
- DEMİRAY, Ahmet, *Resimli Amasya (Tarih, Coğrafya, Salname-Kılavuz ve Kazılar)*, 1954, Ankara.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, 18. Baskı, Ankara, 2001.
- DOĞAN, D. Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara, 2001.
- DOĞANBAŞ, Muzaffer, *Mumyalama Sanatı ve Anadolu Mumyaları*, Amasya, 2001.
- DURMA, Abdülhalim, *Evliyalar Şehri Kastamonu*, Ankara 2008.
- ETHEM, Halil, “Anadolu'da İslami Kitabeler” *Tarihi Osmani Encümeni Mec.*, S. 32, 1911.
- KARAMÜRSEL, Alim. “Eski Türklerde Defin Törenleriyle İlgili Usul ve Adetler”, *Tarih ve Toplum Dergisi*, c.13, S. 22, 1990.
- KÖSE, Ali ve Ali Ayten. *Türbeler- Popüler Dindarlığın Durakları*, İstanbul, 2010.
- KUBAN, Doğan, *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, YKY, İstanbul, 2002.
- Meydan Larousse*, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, c. XVIII İstanbul, 1972.
- ÖNDER, Kemal. “Anadolu Mumyaları”, *Tercüman Gazetesi*, 28-29.12.1983,
- ÖNKAL, Hakkı, “Arap Baba Türbesi ve Türklerde Mumyalama Geleneği”, *Dünü ve Bugünü ile Harput Sempozyumu*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Elazığ, 1998.
- ÖNKAL, Hakkı. *Anadolu Selçuklu Türbeleri*, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara, 1996.
- TURAN, Osman, “Selçuklu Devri Vakfiyeleri I/ Şemseddin Altun Aba Vakfiyesi ve Hayatı”, *Belleten* c. XI, Sayı: 42, 1947.
- YAKUPOĞLU, Cevdet. *Kuzeybatı Anadolu'nun Sosyo-ekonomik Tarihi (Kastamonu-Sinop-Çankırı-bolu XIII. ve XV. Yüzyıllar)*, Ankara, 2009.
- PATIROĞLU, Tahir E. “Mumyalama Sanatı”, *Konyalı Hekim Hacı Paşa (1335–1423)*, Erciyes Üniversitesi Gevher Nesibe Tıp Tarihi Enstitüsü, Kayseri, 1986.

³⁴ Doğanbaş, a.g.e., s. 107.

³⁵ Abdülhalim Durma, *Evliyalar Şehri Kastamonu*, Ankara 2008, s.12.

³⁶ İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Anadolu Beylikleri ve Akköyünlü-Karaköyünlü Devletleri*, Ankara, 1988, s. 125; Doğanbaş, a.g.e., s. 109.

- TAPUR, Tahsin, “Atatürk’ün Ecdat Yurdu Taşkale Yerleşmesinin Coğrafyası”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, S. 26, Yıl. 2009.
- TEKİNDAG, Şehabettin “Fatih’in Ölümü Meselesi”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, C. 16, S. 21, Mart 1996.
- TEKTAŞ, Mehmet. *Amasya Müzesi*, İstanbul, 1982.
- TURAN, Osman. *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Turan Neşriyat, İstanbul 1971.
- UZUNÇARŞILI, İ. Hakkı. *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu-Karakoyunlu Devletleri*, Ankara, 1988, s. 85.
- YAŞAR, H. Hüsamettin. *Amasya Tarihi*, C II, İstanbul, 1914.